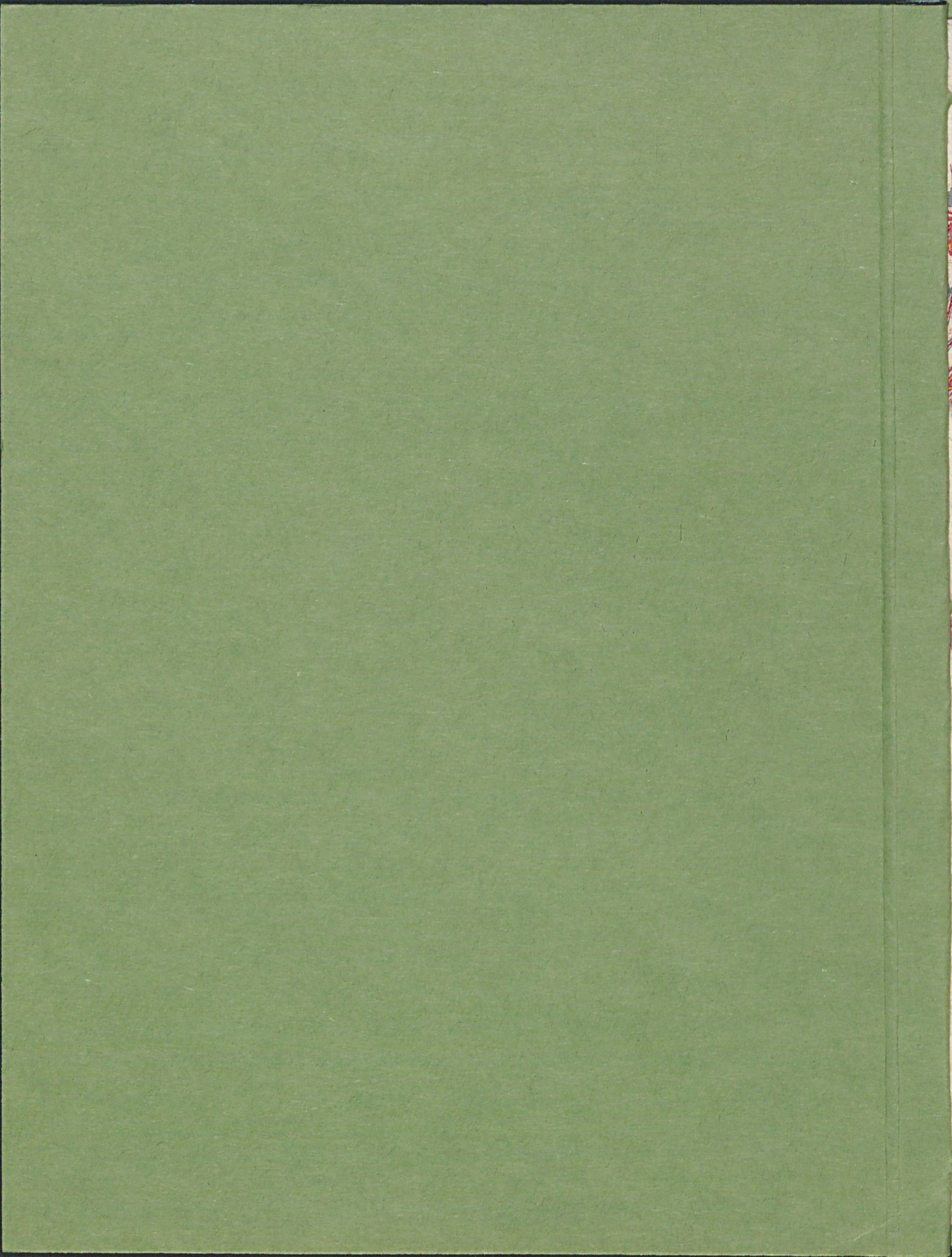

05

A

176

I. N. J.

EX

ANTHROPOLOGIA

De

PRINCIPIIS
NOBISCUM NATIS,

*In Electorali ad Albim Academia
Publicam Disputationem instituent*

PRÆSES

M. ESAIAS VICCIUS,

Uratlaviensis.

ET RESPONDENS

JOHANNES FRIDELIUS

Sempronio-Hungarus.

Ad diem Septemb. 25. Anni M DC LXI,

Horis antemeridianis.

In Auditorio minori.

WITTENBERGÆ

Litteris MATTHÆI HENCKELII

ANNO M. DC. LXI.

Mons. Cals

62

I. N. J.

EX

ANTHROPOLOGIA

DE

PRINCIPIS

NOBISCUM NATIS

M. ESSAIAS

976 A 50

JOHANNES FRIDELIUS

Semper in Hungaria

Ab die 27 Septemb. 27. Anni M DC LXX

Horis autem...

In...

...

...

...

...

I.

Vod felix atque faustum esse jubeat
Principium sine Principio, Gloriosus in coelo
Deus ! De Principiis nobiscum natis dum a-
gere animam induximus, rem arduam vari-
isque hominum judiciis & opinionibus ob-
noxiam aggressi sumus. Si enim ulla ex phi-
losophicarum quaestionum numero in scri-
ptis eruditorum reperitur, in qua decidenda in varias trahuntur
partes Viri, eruditione & multijugâ rerum prudentiâ clarissimi,
certè hæc ipsa ita comparata est, ut reliquis ferè omnibus hæc in
parte præferenda sit. Ne autem in recensendis multorum sententiis
oleum perdamus ac operam; triplicem modò illam, quæ vulgo de
notitiis nobiscum natis circumfertur, sententiam, altiori mentis in-
dagine contemplabimur, & veritati recteque sentientium calculo
viciniorem nostram faciemus.

II. Prima verò Platonis esse statuitur, sentientis, omnium ho-
minum animas ab utero materno omni scientiarum genere reple-
tas ob peccata in corpora detrudi, ubi cognitio omnium rerum il-
lis concreata, materiæ caligine opprimatur, & alto quasi somno
sepeliatur, donec phantasmatis sensuum beneficio formatis,
iterum excitata fuerit, nosq; omnium illorum primitus concreato-
rum reminiscamur; ut ita nostra, quam in scholis hodiè acquirere
videmur cognitio, nihil aliud sit, quàm nuda reminiscencia eorum,
quæ primitus in animo habuimus. Hanc ipsius Platonis mentem
fuisse, ex ejus Menone, Phœdro L. 10. de Republ. aliisque locis abun-
dè constat: quemadmodum & de ejus discipulis Alcino, Porphy-
rio, Macrobio, Plotino, asserentibus, animæ in corpus descen-
denti poculum Lethes propinari, unde dehinc oblivio omnium
rerum oriatur, juvari autem per species in phantasia expressas, quas
discere sit recordari & reminiscendo cognoscere. Idem Pythago-
ram Augustinus L. 12. de Trinit. c. 15. & Rabbinos quosdam asseruisse,
Conimbricenses L. 2. de An. c. 1. qu. 3. art. 2. p. 84. demonstrant.

A

III. Ve-

III. Verùm licet hæc sententia à divino, ut communiter salutatur, Platone, originem suam trahere debeat, falsa tamen sine dubio est, idque duas propter causas; partim, quia ut verum præsupponit, animam ante corpus creatam, actu cognovisse ea, quæ post rationis usu cognoscit, sicque eam ex unitione cum materia in deteriore statu esse translata; partim, quia naturæ reminiscentiæ prout accuratiores Philosophi eam nobis descriptam dedere prorsus reclamant, cum reminiscencia sit rei antea cognitæ manca & per illationem facta apprehensio, definiente ita Celeberrimo Sperling. in Anthropol. p. 201. Ubi requirit, ut reminiscendo apprehendamus res antea cognitæ; at nemo cognoscens hodiè animadvertit, se aliquando ejusdem rei cognitionem in animo habuisse, quod tamen necessarium omninò esset, si verè reminisci deberet. Cognitâ sic Platonis mente frustra quidam conantur nostram cum reminiscencia Platonica confundere sententiam; nam hæc omnes omnium rerum notitias à nostra anima in corporis carcerem conjecta æstimavit, & licet actu possideantur, exuscitari tamen ab objectis censuit; nos verò notitias illas eousque non extendimus. Deinde Platonis reminiscencia oblivionem infert, qualem tamen de principiis nostris simpliciter negamus.

IV. Alii è diametro huic se opponunt, intellectum tabulæ alicui nudæ comparantes, cui nihil inscriptum sit, omnia verò inscribi possint. In qua opinione Aristotelem fuisse communiter dicitur, qui sententiæ Platonis Præceptoris sui contradicens in contrarium errorem prolapsus videtur, & hominem nullarum rerum cognitionem secum afferre in mundum statuit. Verba ipsius satis clara sunt, quæ habet Lib. 3. de anima ~~lib. 3.~~ c. 4. Δυνάμει πῶς ἐστὶ τὰ νοητὰ ὁ νῦν. ἀλλ' ἐντελεχείᾳ ἔδεν, πρὶν αὐτὸ μὴ νοεῖν. δεῖ δ' ἕτως, ὡς αὐτὸ ἐν γραμματείᾳ ὃ μὴδὲν ὑπάρχει ἐντελεχείᾳ γεγραμμένον, ὡς αὐτὸ συμφαίνει ἐπὶ τῶν νῦν. Nos quidem non fugit, quam variè ejus mens quoad hoc caput explicetur, & quàm multi hodiè, qui ab ejus ore non aliter quàm infantes ab uberibus maternis dependent, de Aristotele excusando omnem curam, defensionem denique omnem suscipiant, asserantve, quod non negarit principia nobiscum nata, & habituales notitias, sed duntaxat actualem aliarum rerum contemplationem & inscriptionem, cujus respectu animam tabulæ rarsæ similem comparasse dicunt; item quòd loquatur de intellectu

tan-

v. III

A

tantum patiente, & quæ alia à Themistio & aliis adducuntur. Verum tanti momenti hæc non sunt, ut credamus Ipsum ab ea, cujus vulgò accusatur opinione alienum fuisse: tam clara enim verba ipsius sunt, ut vix radio solis clariora effici possent. Manet igitur, quòd hæc Philosophi sententia fuerit; quicquid deinde sit, etiamsi aliis in locis quicquam humani passus sibi fortè contradixerit, de quo tamen in præsentis litigare nobis non est propositum.

V. Restat tertia opinio, quæ mediâ, id est, regiâ viâ incedit, statuitque, intellectum neq; omnium omninò rerum cognitione primitus fuisse imbutum; neq; etiam instar tabulæ nudæ se habere, sed quorundam tantum principiorum notitiam ipsi in primo puncto conceptionis à Parentibus ingenerari, quam deinde ex utero materno in lucem hanc homo afferat, ac proveciori ætate uti compertum habeat. Cui sententiæ, quia præ reliquis ad veritatem proximè accedit, nec non fundamentis, tum ex natura tum scriptura petitis solidissimis nititur, etiam nos calculum nostrum adjicimus, eandemque in præsentis dissertatione uberius ventilandam suscepimus.

VI. Prius verò quàm ad ejus confirmationem nostra se convertat tractatio, juvat aliqua *παιδεία* ipsius concernentia reliquis præmittere, ut adeò ritè formato controversiæ statu, adversariorum *ἀντιπρόστα* eò feliciter effugere & declinare queamus.

VII. Est autem Principium aliud essendi aliud cognoscendi. Essendi, à quo aliquid esse suum habet ut sit, sive *πρὸ* esse det per generationem, creationem, vel alio modo; sive intrinsecè illud constituat, seu conservet: ad tria enim hæc se extendit principium essendi, ad essentiam rei vel producendam, vel constituendam vel conservandam. Sic quatuor causæ, efficiens, materia, forma, finis; hominis, canis, equi &c. principia essendi sunt. Item Deus ipse ratione productionis & conservationis universæ hujus machinæ essendi principium dici potest. Cognoscendi seu notificandi principia sunt, ex quibus tanquam notioribus aliud innotescit. Dicuntur rationes inferendi à priori, quia sunt aliquid prius in cognitione, unde dehinc aliud cognitio dependet.

IX. Ubi tamen rursus observandum est, hæc esse vel incompleta vel completa. Incompleta sunt ipsæ res ad cognitionem facientes sive à priori sive à posteriori. A priori, quando à causis ad ef-

fecta progredior, juxta illud Philosophorum: Per quæ quid constituitur, per ea etiam cognoscitur. Constituitur intrinsecè homo per animam rationalem & corpus organicum, & per ea principia etiam accuratè cognoscitur. Anima est principium essendi & cognoscendi risibilitatis; materia quantitatis. Fiunt igitur sic principia essendi etiam cognoscendi, neq; inter hæc incompleta cognoscendi, & essendi realis aliqua intercedit distinctio: sed distinguuntur tantum in modo præcisionis & formaliter, siquidem principium essendi formaliter non est principium cognoscendi, quæ formalis oppositio ad divisionis fundamentum sufficit. A posteriori principium cognoscendi petitur, quando ab effectis ad causam ascendimus idq; sensuum beneficio. Nam tria sunt momenta naturæ; primum τὸ esse, alterum τὸ posse, tertium τὸ operari. Potentiæ naturales ut essentiæ, actus & habitus suos antecedunt, si non tempore, tamen natura. Potentiæ naturâ antecedunt habitus innatos; tempore verò acquisitos. Ita ex occisione vim veneni, ex fumo ignem colligimus, ex humiditate aquam, ex attractione ferri magnetem, ex rugitu leonem, ex latratu canem. Et ipse gentium Apostolus hoc modo de gentilibus ait, quòd invisibilia illius ex creatione mundi pervidere potuerint in hoc, ut sint inexcusabiles Rom. i. v. 10.

IX. Complexa sunt integræ propositiones & axiomata per se nota, quæ in aliarum rerum cognitionem nos deducunt & ad confirmanda dogmata adhibentur. Talia vel sunt universalia vel particularia. Universalia sunt partim speculativa, partim practica. Speculativa, quæ fons & origo omnium disciplinarum theoreticarum, sunt: Impossibile est idem simul esse & non esse: Totum est majus suâ parte: Quodlibet est vel non est &c. Practica, quæ fons & scaturigo omnium disciplinarum practicarum, quæ informant mores & actiones hominum, ut discernantur honesta ab inhonestis, æqua ab iniquis, ut voluntas actionesq; nostræ cum voluntate DEI congruant. Hujusmodi sunt: Deus est colendus: Suum cuique est tribuendum: Parentes sunt honorandi &c. Dicuntur aliàs principia nobiscum nata, à natura matre æquissima ingenerata, imò ab ipso naturæ authore DEO glorioso mentibus implantata. Egregiè de his loquitur B. Meisn. Phil. sobr. p. 1. p. m. 597. *sunt hæc principia non præscripta sed inscripta, non tradita sed nobiscum nata, quæ foris præbent semina scientiarum & artium, intus sunt officina conscientiæ.* Particularia sunt:

Na-

Natura non deficit in necessariis : Natura progreditur à non esse ad esse. Causæ sociæ stant pro una &c. Hæc particularia principia ut pro varietate disciplinarum variant, ita sæpè etiam falsa veris miscentur. Nostræ contemplationis in præsentis sunt non principia efficiendi, sed cognoscendi, eaque non incomplexa sed complexa & hæc non particularia sed universalialia.

X. Veniunt hæc principia apud alios nomine κοινῶν ἐννοιῶν notitiarum innatarum, communium notionum, πρώτων ἀρχῶν principiorum primorum, πρώτων Φύσεως principiorum naturæ, πρώτων Ἰπιβολῶν primarum animi notionum, sive primorum animi conceptuum, indubiorum axiomatum & pronunciatorum. De his inter Philosophos & in hac disputatione etiam à nobis quaeritur, an omnibus ingenerentur, atque ex utero materno in hanc lucem afferantur, ita quidem ut sine Præceptore, sine labore & sudore insint, & verè nobiscum nata seu naturalia principia dici possint?

XI. Sed quia Adversarii in acceptione termini naturalis variè ludunt, & incautorum oculis glaucoma objicere satagunt, ex sana philosophia multiplex τῆς naturalis significatio evolvenda erit. Primum igitur naturalia sive à natura esse dicuntur congenita, quæ eadem, cum eo quod naturam in se habet, primordia obtinent: hoc modo naturâ igni inest, volare sursum, gravi tendere deorsum. Secundò à natura esse dicuntur non congenita, suâ sponte tamen successu temporis in capacibus & naturâ destinatis subjectis orta, sic viro barba est naturalis, avi volatus. Tertiò nec congenita nec sponte orta, sed studiò & labore tanquam mediis naturalibus acquisita. Sic virtus moralis, prout theologice virtutibus gratia Spiritus sancti infusis, opponitur, naturalis esse dicitur, quia ejus potentia est à natura, actus verò non item. Ultimò denique à natura esse dicitur, ad quod fumus magis proclives, quo pacto sanitas est à natura. Principia nostra cum à nobis naturalia dicuntur, in prima maximeque propriâ significatione terminum naturalis capimus, quatenus laborem & informationem Præceptorum, aut ipsum etiam sensuum ministerium, tanquam ordinaria habituum acquisite media simpliciter excludit. Hoc sensu & juxta hanc primam significationem etiam supernaturalia naturalia dici possunt, uti erant justitia & sanctitas originalis in primis nostris Parentibus.

XII. Neq; prætermittenda τῆ naturalis ambiguitas, quam
Phil. sobr. part. B. Meisnerus commemorat. Duo enim, inquit, notat. 1. συστατικὸν
1. sect. 3. c. 5. q. 11. Φύσεως vel ἐπόμενον τῇ Φύσει, quod vel naturam constituit, vel imme-
p. 475. diatè sequitur, quo sensu Timplerus & Pontificii rebellionem virium
naturalem affirmant, nos negamus, 2. συνέμφυτον, quod natura qui-
dem annascitur, non tamen ex natura oritur. Hoc sensu rebellio virium
& peccatum originale sæpè nominatur naturale, non quòd sit ex natu-
ra, sed quia heret in natura & propagatur cum natura. Eodem in sen-
su nobis sunt naturales, notitiæ insitæ, sicut justitia primo homini
originalis & naturalis fuit.

XIII. Porrò naturalis notitia vel opponitur revelatæ seu
illi quæ ex speciali revelatione aut gratiosa Spiritus sancti illumi-
natione nobis obtingit, atque sic omnes omninò habitus acquisitos
complectitur, qui naturali intellectus sagacitate acquiruntur, &
hoc modo naturales dici possunt: vel etiam opponitur acquisitæ,
quo pacto notat unicè notitiam rei alicujus à prima infantia cum
ipsa anima in mundum illatam. In posteriori significato principia
nobis notitiæ naturales dicuntur.

XIV. Ubi tamen non intelligimus ipsam δύναμιν & facul-
tatem naturalem cognoscendi res sibi oblatas, quamprimum ratio
in homine sese exerere potest, sicut homo habet potentiam addi-
scendi artem canendi, scribendi &c. sed habituales cognitionem
in prima non secunda qualitatis specie collocandam, ita quidem
ut menti nostræ habitualiter, quamprimum illa in mundo existit,
insit̄ inscripta quædam νοήματα, DEUM esse, neminem lædendum
esse, suum cuique tribuendum esse. Nam aliud est ipse intellectus
sive facultas κερτικὴ intellectui essentialis & propria: aliud sunt il-
læ notitiæ intellectui inhærentes, quæ ut formæ exemplares à sub-
jecto suo cui ante omnem animi cogitationem insunt, realiter di-
stinguuntur. Nam quod inscribitur non est illud ipsum cui inscri-
bitur, quia aliquid sibi ipsi inscribi non potest: notitiæ verò sunt in-
scriptæ cordibus humanis, quare non sunt ipsum subjectum, sed ha-
bitus potius alii superstructi. Errat igitur Timplerus, cum principia
hæc describit per facultatem & habilitatem hoc modo: *homini in-*
nata quidem est facultas & habilitas ad comparandam cognitionem
principiorum, non autem ipsa cognitio L. 3. Metaph. c. 1. p. 9. & L. 4. cap. 2.
Cui assensum præbet Keckermannus disput. 23. cursus philos. qu. 13.
Et

Et scholastici communiter quos Nominates vocant, quorum princeps fuit Gulielmus Occam Anglus, Scoti discipulus, ita citante Magnifico atque Amplissimo DN. D. Meisnero, Hospite & Patrono meo ætatem suspiciendo, disputat. 2da de cognit. Dei naturali p. 38.

Accuratissimè hos refutat Sperlingius noster *ῥῶν ἐν ἀγίοις* quando sic loquitur: *Ut imago divina non in δυνάμει sed ἰσῶει, non in potentia sed actu consistebat: ita quoq; reliquæ non in potestate ac virtute aliquid acquirendi, sed in re, in habitu, in ipsis notitiis consistunt. Reliquæ aliquid quod reliquum est de integro notant. Ut reliquæ sanctorum, reliquæ exercit^o, reliquæ cœnæ. Ubi entis potentialia neutiquã substituenda.*

Anthropol.

p. 193.

XV. Ex his patebit opinor sermonem nobis esse non de notitiis quibusdam acquisitis, quæ interdum etiam naturales certo respectu dicuntur, & specierum intelligibilium beneficio ab intellectu agente interveniente sensuum opera comparantur, ubi intellectus primum, antequam scientiam aliquam acquisivit in potentia; deinde post acquisitionem antequam juxta habitum operatur in habitu; & dehinc ubi jam contemplatur in actu esse dicitur: Sed de insitis, quæ animæ in primo conceptionis puncto ingenerantur.

Quare gravissimè omnes illi errant, qui ex requisitis & conditione acquiritorum habituum ad evertendas notitias naturales colligunt h. m: Intelligentem oportet speculari phantasmata: Omnis habitus præsupponit actus: O. habitus ratione & more acquiruntur. It: si intellectus quat. cognoscitivus, specierum intelligibilium ab agente fabricatarum receptivus est, sequitur nullas dari species connatas, adeoque nullam notitiam connatam &c. Frustra hæc omnia adducuntur & prorsus nihil ad rhombum sunt, cum à natura acquisitæ cognitionis ad destruenda principia nobiscum nata argumentari sit elumbis consequentia.

XVI. Sed non tantùm inter ipsam cognitionem distinguendum est, verùm etiam inter modum cognoscendi, qui pro diversitate principii cognoscentis non unus idemq; est. Duplex datur cognoscendi principium aliud remotum, aliud proximum. Illud sunt ipsi sensus deferentes objecta scibilia: hoc aliud est productionis ut abstractio; aliud apprehensionis ut cõceptus. Nam objecta movent sensus qui rem singularem apprehendunt, eamq; ad intellectum deferunt, ubi purificatur mediante abstractione & repræsentatur cõceptus operâ ut evadat scibilis. Quemadmodum jam hoc duplex est

&

& diversæ indolis, diversi officii: ita & modus cognoscendi inde resultans diverso modo se habet. Sensus tantum cognoscit per species acquisitas, non innatas; nam visui, auditui nihil inest à natura. Intellectus verò tum per connatas tum etiam acquisitas cognoscit. Corruit ergo major illius argumenti: Ut se habet sensus ad sentiendum, ita & intellectus ad intelligendum. Sed sensus non intelligit per species ingenitas & impressas. E. nec intellectus. Non sequitur: auditui & visui Protoplastorum nihil inerat primitus, ergo etiam nihil intellectui? Ergo non habuere sapientiam & sanctitatem concreatam? ἀπορον. Quod si verò de modo acquirendi loquatur major, & non simpliciter intelligatur, quidem concedi poterit, sed ita contra nos non militat.

XVII. Eadem hæc principia, easdem notitias omnibus omnino hominibus, cujus ætatis, status aut conditionis sint, à prima statim origine inesse statuimus. Et quod adultos quidem attinet ac provectioris ætatis homines, de illis non adeò magna sub iudice lis est. Nam omnibus mens ipsa dicitur, esse aliquem Deum, scelerum vindicem acerrimum & bonorum remuneratorem benignissimum. Omnes cordi suo quasi inscriptum habent illud Homeri: ἔχει θεὸς ἐκδικὸν ὄμμα. Omnes norant quòd pessima perpetrata scelera sequatur Nemesis à tergo. Licet itaq; quidam omnes pietatis limites ita supergressi sint, ut vitæ suæ actionibus omnes omnino notitias negare videantur, & in ignorantia tenebris, veluti muscæ in rimis tempore hyberno, delitescant; affectata tamen illorum malitia est, igniculi supprimuntur ad tempus, ne in apertas erumpere possint flammæ, non prorsus ex animi sede eripiuntur. Rationem hujus eruditè dat Phil. Melanc. inquit: *Propter labem originis, accessit quedam caligo, & cor habet contrarios impetus discrimini honestorum & turpium, ideo homines non tam constanter assentiuntur his notitiis. Manet autem notitia legum sed assensus est infirmus propter contumaciam cordis. Non ita fulgent notitiæ, manent tamen, sed cor repugnat, & incurrit dubitationes, propter quedam quæ cum notitiis illis pugnare videntur.* Neque est ut aliquis ad acquisitas hinc confugere velit notitias. Nam tales cruciatus internos ob admissa scelera etiam illi sentiunt, qui nullas acquisiverunt sibi notitias ex informatione Præceptorum, qui susq; deq; habuerunt disciplinam, qui pedibus calcarunt leges eunctas. Qui omnia per omnem vitam contempsere, ob unum

&

In Loc. Theol.
p. 155.

& alterum principiū macerantur & anguntur adeò, ut vitæ præferant
miserrimum mortis genus, dicit supra laudatus B. Sperl. Anthr. p. 184.

XVIII. Circa infantes major subesse videtur difficultas: intelle-
ctus enim in ejusmodi infantulis recens natis non utitur notitiis ta-
libus; nulla deprehendim⁹ harum notitiarum vestigia; non tangun-
tur conscientiæ stimulis; ignorant quomodo curvum à recto, dextrū
à sinistro discernendum sit. Verum salva res est, dantur utiq; etiam in
infantulis recens natis illa principia; possident notitias illas non u-
surpant, neq; usurpare possunt, quia carent rationis usu, non ratione;
carent applicatione notitiarum ad facta sua, non ipsis notitiis. Con-
scientia verò non ad ipsam rationem sed usum illius pertinet, ad in-
tellectum practicum, quia est judicium de faciendis aut omittendis:
hoc ergò quia carent infantes propter defectum ætatis, & humidita-
tem cerebri, quæ impedit, quòd pueri non possint rationari; (nam a-
nima sicca anima prudens,) ita docente DN. Danhaw. in coll. ψυχ.
p. 209, quid mirum est signa ejusmodi externa notitiarum in illis à
nobis non conspici? Quapropter notatu dignissima est hac in parte
trita Philosophorum regula. A negatione actus secundi ad negatio-
nem actus primi N.V.C. Non sequitur: Pueri infantes non utuntur
principiis nobiscum natis, E. non insunt. Etiam dormientes non u-
tuntur scientia, ergone nō inest? Ebrii nō judicio utūtur, ergone ipsis
non competit? Catuli non vident ante nonum diem, ergone sunt cœ-
ci? Multi datâ operâ & destinato consilio, ex libidine contradicendi,
ut tantum habeant quod vituperent, veritati contradicunt, & nihilo-
minus verum à falso discernere non ignorant.

XIX. Præterea falsum est omnium notitiarum usu carere infan-
tes; fanè quibusdam utuntur quamvis non omnibus. Utuntur illis
quas ad εἶναι non εἶναι concessit. Magis sollicita est de illis quæ ad
necessitatem, quam quæ ad felicitatem faciunt. Sic novit modo nato
infans labra potius quam pedes mammis matrum adhibenda esse.
Datur ergo ibi & κτήσις & χοῆσις, licet in aliis tantum detur κτήσις.
Ufus tamen veniet venientibus annis.

XX. Cæterum & hoc silentio involvendum non est, habitus non
debere confundi cum ipsis vocibus: possunt in mente hæere species
habit⁹ sine verbis, quippe quæ successu temporis ratiocinando demū
acquiruntur. Hinc explodenda est collectio: In mente infantis dan-
tur habitus. E. etiam verba & terminos habent accuratè cognitos?

B

Dan-

Datur utiq; numinis divini cognitio in omnium infantum animis, etsi nomen quo insigniatur illud, ignorent. Sciunt infantes Deum esse colendum, Parentes esse honorandos, non tamen quid sit DEUS, quid Parentes distinctè norunt, neq; nosse possunt, cum terminorum cognitio illos lateat, ut adeò oppido falsum sit quorūdam assertum: notitiam incōplexorum non posse nisi mediantib; sensib; obtineri.

XXI. Patet itaq; per naturalem infantum notitiam non intelligendam esse actualem, qua simul ac in lucem editur homo, omnia ista quæ de Deo aliisq; rebus naturā cognosci possunt, actu cognoscit, qualem infantibus non adscribimus. Nam ante usum rationis mens hominis neq; terminos simplices, neq; propositiones apprehendit; ideoque veritatem aut falsitatem illarum propositionum non agnoscit. Et experientia ipsa dicitur, infantes non componere, neq; conceptus de rebus rationales formare, sed quamprimum ratio se exerit, & ope sensuum simplices terminos apprehendunt, fabricare demum in animo conceptus, eos componere & veritatem aut falsitatem cognoscere addiscunt: sed habitualem, qua quædam principia instar habitus intellectui absq; præcedente sensuali cognitione superaddita esse dicuntur, neque sine terminorum cognitione in actum secundum deduci possunt. Per se quidem nota sunt illa principia antequam adhibeatur iudicium sensuum; ab objectis tamen sit excitatio illorum & confirmatio: Quatuor plura esse quàm duo, scimus naturā. Per sensus sit tantum applicatio & per voces explicatio. Habitum habemus ante usum: Objectis accedentibus usus sequitur: verbis autem habituum ac conceptuum fit expressio.

XXII. Postquam igitur hætenus satis evidenter exposuimus, quænam principia hinc intelligantur, quomodo naturalia nobis dicantur, & quibus etiam subjectis ea inesse statuamus, residuum nihil esse videtur, quàm ut certis solidisq; fundamentis eorundem in mentibus hominum existentiam demonstremus. Probamus autem ea

1. à conscientie vigilantis testimonio, cuius fundamentum sunt principia illa nobiscum nata. Unde fluit tale argumentum: Q. sentiunt in se iudicium intellectus practici juxta quod facienda & omitenda dijudicantur, illi per naturam habent in se ejusmodi principiorum cognitionem. Sed omnes homines &c. E. Major propositio probatur, quia iudicium intellectus practici pro fundamento habet talia principia, quibus utitur vel ad accusandum ob perpetrata sceler-

ra atrociam; vel ad excusandum ob benefacta. Minor constat, quia omnes sentiunt ejusmodi iudicium in sese: Omnes docti æquè ac indocti, nobiles & ignobiles, mares & foeminae, senes & juvenes conscientiae stimulis anguntur. Omnes deprehendunt in se tribunal, ubi iudex proponit faciendum, dicitur omittendum. Estque ipse testis, qui de factis testatur non tantum externis, sed omnibus quae homo suscipit seu opere externo, sive corde sive ore. Iudicat quoque formando syllogismum practicum, cuius major desumpta ex infallibili principio practico; post hæc de se subsumit & tandem concludit. Neque per diem aut annum hoc officio tantum fungitur, sed per totum vitae tempus: quemadmodum enim anima est expers mortalitatis: ita & hæc animæ quasi calamus & notarius; & licet ad tempus quiescere videatur & dormitur quasi, evigilat tamen rursus, & vel accusat unde terrores & angores animi; vel excusat unde gaudium & lætitia cordis sequitur. Unde enim queso alias isti terrores sunt? cur intimis sic anguntur sensibus homines ob unum aut alterum flagitium commissum, ut vitam etiã præferant miserimum mortis genus? Certè isti angores sunt vel ad ipsum hominem, præcisâ horum principiorum existentia, consideratum referendi, aut ad alios, aut ad illa principia menti implantata. Sed prius locum non habet, quia homo ex malitia naturali vitia sua prætextu aliquo excusare, iisque mantellum quærere perpetuò fatagit. Neque alterum, quia angores illi etiam tum sentiuntur, cum scelera quàm maximè ab aliorum cognitione aliena sunt. Ut taceam multos nullo externo principio compulsos sibi ipsi manus inferre violentas, vel à Magistratu ultrò scelerum ulciscendorum vindictam petere. Restant ergò hæc principia naturalia, ob quæ ita anguntur & torquentur fontes, ut vitam ipsam quoque sibi maximè acerbam ducant. *Pro exemplo sit Nero matricida cui subinde aliquis interior iudex theta præfixit; at omne iudicium est ex lege: quæ verò lex Neronem damnavit, seipso iudice & carnifice? An Senecæ disciplina? An lex judaica & forensis? an lex duodecim tabularum, aut lex servia? quæ cautum est, si patrem puer verberaverit, aut ille plorasset puer divus sacer est. Sed non 1. quomodo enim curasset ethicam Senecæ, qui ipsum authorem mori iussit, non 2. quia ignoravit, vel certè suscipere de quibus habuit, non 3. quia hoc putavit se exemptum, si libeat omnia licere. Relinquitur itaque aliam aliquam subesse notitiam, altis radicibus à nativitate infixam: hæc sopita quondam flagitiis vigilavit & prodidit Tyrannum, flagellavit parricidam, & sce-*

stum hominem noctu diuque vexavit, accuratè hæc explicat Celeberr. Danh. in Coll. Psych. p. 206.

2. ab experientiæ infallibilis documento, quia hæc testis est locupletissimus omnia illa principia animis hominum à prima natiuitate inculpta esse. Omnes populi *ὁμοθυμαδόν* asserunt, esse aliquod numen ab ipsis orbis terrarum incolis omni observantia & animi submissione devenerandum: *nulla enim gens tam barbara que non anticipationem quandam de Deo habeat*, ut testatur Cicero L. I. de nat. Deorum. *Et in hac re græcum cum barbaro, mediterraneum cum Insulano, sapientem cum stulto consentire* Maximus Tyrius dissert. I. ait. Idem de reliquis principiis tam theoreticis tam practicis sine omni dubio verum est. Sciunt omnes ingenita naturæ vi differentiam totius & partis, hancq; illo minus esse. Infanti duo poma ostendito: recipiet unum & flagitabit alterum. Intelligunt cuncti, quod effectus aliquã præsupponat causam, vel secundam à qua effectus oritur immediatè, vel primam sive primum rerum motorem, à quo omnia dependent. Omnes tam plebeji & rudes, quàm docti & prudentes exactè norunt impossibile esse ut simul idem sit & non sit. Imo omnes solo rationis lumine dictante novimus, esse discrimè honestorum & turpium, vitii & virtutis: Parentes esse honorandos: neminem lædendum: suum cuiq; tribuendum &c. Et quod notandum sedulò est, istæ notitiæ non inæqualiter hominibus insunt, ut unus magis eas alter minus cognoscat; sed omnimodam hinc deprehendimus æqualitatem in omnibus hominibus, quod indicio nobis est eo rectius & accuratius easdem dici posse concreatas; nam quod arte quod studio acquiritur, & non à natura originem trahit, æquale apud omnes non est, ut sunt acquisiti habitus, qui pro subjectorum ratione variant, ita ut verè dici possit de iisdem, esse tot sententias, quot capita. Huc pertinet

L. 3. poet. c. 1. illud Scaligeri: *Nobiscum simul nascuntur cognitiones quedam, que omnibus æquè eadem, ab omnibus æquè item probantur. Cujusmodi sunt propositiones illæ, que sunt quasi principia quedam cõtemplationum, quarum è numero eæ, que cum ipso sensu conjungunt intellectum, ac tanquam unum efficiunt, qualis: De quacung; re alterutrum verè dici potest: Est, non est, & illa: Omne totum est majus suâ parte. Horum intellectuum finis est scientiam constituere.*

3. à simili exemplo, videlicet à notitia naturali ipsis etiã brutis insita. Inde à minori ad majus sic argumentamur: Si brutis congen-

rata

ratae sunt quaedam notitiae, multo magis homini inerunt. Sed verum est prius. E. Antecedens constat, quia videmus pullos timere milvum, non aliam ratione, quam quod habeat cognitam milvi speciem. Quare natus nuper haedus, quaerit Scaliger, ad ubera caprae mox ad frondes: catellus ad canis mammas, postea ad carnes sese conferunt? Cur non hic ad illam, & ad illas: non ad hanc & ad has ille? Certè non nisi ab ipsa rerum matre natura haec intimè imbiberunt. Sic eodem modo quaerere possumus: quis docuit leporem timere canem & non cervum cum deformior sit? Quis cervum admonuit, plus valere levitate quam viribus? Quis leonem ad usum unguium instituit, equum calcium &c? Provida mater natura formis illorum talia inseruit. Quemadmodum ergo, asserente Scaligero Exerc. 307. f. 22. pullus connatam secum habet speciem accipitris, quae in summa ejus potestate, quam aestimativam vocant, sita repraesentat singulares milvos omnes, per quam pullus vix dum ovo egressus, pertimescit accipitrem, non ardeam: & quemadmodum infantulus innatam habet speciem suae conservacionis; per quam vix dum editus vult fugere; ideoque labra movet non pedes: sic menti hominis impressit natura ipsa, quasdam notiones tanquam seminaria omnis cognitionis, quibus ceu adminiculis quibusdam mens adjuvatur, & ceu radiis quibusdam dirigitur ad verum cognoscendum & a falso citius discernendum. Cum autem a notitia brutis per naturam insita argumentamur ad nostras notitias, non putandum est, nos aliquam identitatem inter illas statuere; minimè: quia nostrae imaginis divinae reliquiae sunt, quae brutis non conveniunt. Habet quidem homo principia quaedam cum brutis communia: habet tamen insuper aliqua etiam propria. Sufficit exemplo insitas notitias nos probare sive propriae sive communes sint.

4. ex Scripturae sacrae principio. Nam primarium & caeteris omnibus praefendum argumentum nobis monstrant Pandectarum sacrarum Interpretes ex Ep. Pauli ad Rom. ex qua duo maximi roboris fundamenta deduci posse, contendunt. Primum ex c. i. v. 18. 19. ubi ita loquitur Apost: *Gentiles veritatem in injustitia detinent: propterea quod id, quod de Deo cognosci potest, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestavit.* Hic singula verba accuratiori mentis indagine examinanda esse movent Verbi divini Mystae, Theologi. Nam per veritatem nihil aliud intelligunt, quam notitias naturales seu veros conceptus naturam notos, & ex principiis naturae deductos, de Deo colendo & proximo di-

ligendo: has notitias gentiles detinere dicuntur, in injustitia, quādo neq; Deum colunt, neq; proximum diligunt, ut quidem faciendum fuisse ipsimet intelligunt; sed datis illis à Deo bonis ad proprias volū- tates & voluptates injustè abutūtur. Emphaticū hīc esse, notant, verbū κατέχευ, quod indicat eā esse veritatis vim, ut semper conetur emer- gere, sed tyrannica quadam vi & sævitie constringi & detineri ne e- rumpere possit: est ergo locutio à Tyrannis desumpta, qui contra jus fasq; innoxios premunt, vinculisq; & carcere tenent: ita impii in in- justitia quoq; & quodam quasi carcere vincitā tenent innoxiam ve- ritatem, illiq; vim faciunt, dum eam agnoscere quidem cogūtur, sed profiteri, audire & sequi nolunt. Deinde dicit Apost: τὸ γνωστὸν τῷ Θεῷ manifestum est in illis, ubi per γνωστὸν nihil aliud intellectum vult, quā quod antea ἀλήθειαν dixerat. Addit autem notanter manife- stum in iis, nō inter eos, hoc enim de ipsorum disputationibus & co- gnitione experimentaliter potuisset intelligi; sed in iis inquit, ut doceat quod non forinsecus ab objecto demum suscitante singula cogno- scamus; verū quod cordibus humanis illæ de Deo aliisq; rebus no- titiæ in prima creatione inscriptæ sint, quemadmodum infrā opus le- gis in cordibus scriptum esse ait c. 2. Rom. uti hæc omnia eruditè ex- plicat. B. Balduinus comment. in epist. Pauli ad Rom. p. 50. seqq. Et Rungius in disp. in Ep. ad Rom. c. 1. inquit: *Notitia juris nature ex du- plici est principio orta: partim enim naturā mentib; hominum indita est, ut κοινὰ ἐννοια; partim rationis usu ex rerum creaturarum contemplatione acquisita est.* De priori agit Apostolus v. 18. De posteriori verò in v. 20. Confer etiam B. Meisn. Phil. sobr. part. 1. sect. 4. c. 19. qu. 1. p. 597.

XXIII. Alterum argumentum desumunt ex cap. 2. Ep. ad Rom. v. 15. ubi observatione dignissima sunt verba Apostoli, dicentis: *Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legē non habentes sibiipsis sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptū in cordib; suis.* Notandū hīc ex mente Theol: Apost: per op^o legis intel- ligere notitias in mente reliquas, quæ morum disciplinæq; externæ sunt gubernatrices. Addit dehinc gentes facere naturaliter, ea quæ legis sunt, τὰ τῷ νόμῳ, non τὸν νόμον h. e. quædam honesta virtutum opera cum lege Dei & rectā ratione congruentia, idq; τῷ Φύσει ex di- ctamine rectæ rationis. Unde fluunt argumenta: Quicumque naturā h. e. ex dictamine rectæ rationis faciunt illa, quæ legis sunt, illis con- nata est aliqua virtutū & vitiorum cognitio. Gentes hoc præstant. E.

Mi-

Minor certa est. Majorem probamus: aut enim habent hoc gentiles à lege præscripta, aut inscripta: non præscripta, quod probatur ex versu 14. ubi dicit, quòd legem non habeant, scil. præscriptam. E, manet inscripta seu naturalis. Præterea cum opus legis dicitur inscriptum in cordibus eorum, Apostolus, vel intelligit inscriptionem νομικὴν seu legalem vel ὑπερφυσικὴν seu supernaturalem: aut φυσικὴν naturalem. Sed non intelligit primam, quia lex moralis non dicitur inscripta; sed præscripta: Imo si maximè dicatur inscripta non tamen inscripta est in tabulis cordis carnis, de qua tamen hoc loco agitur, sed in tabulis lapideis 2. Cor. 3. 2. Neque ὑπερφυσικὴ seu supernaturalis intelligenda est, quia hæc gentilibus & non renatis non competit. Quia Jer. 31. v. 33. hanc legis suæ inscriptionem in corda nostra pro singulari gratia N. T. promittit Deus: hic autem Apostolo de ea quæ in corde gentilium non converforum fiat, inscriptione sermo est, quam à speciali illa per revelationem & institutionem supernaturalem facta, distingui oportet. Proinde relinquitur inscriptio naturalis, quæ fit solius naturæ instinctu, ab ipsa nativitate, quæ dum gentibus competere dicitur, aliqua illis legis & legislatoris notitia evidenter attribuitur. Pluribus ex eodem loco idem probant Clariss. Danhavv. in coll. ψυχ. p. 20. & ex eo Desideratis, noster Sperling in Anthropol. p. 187. Dicimus igitur cum Philippo Mel: *sententiam de notitiis nobiscum natis propter Paulum amplectimur, qui expressè inquit legem scriptam esse in cordibus hominum ubi de notitia loquitur*, citante B. Sperling. jam laudato in tractat. de principiis nobis. nat. p. 33. Sed ut intra cancellos debitos nos contineamus argumenta hæc ex superiori principio deducta, Scripturæ sacræ Antistitibus, uberius discutienda relinquimus; visuri interim paucis, quid contra hæc principia nobiscum nata in proscenium afferre soleant, qui existentiam eorum à prima infantia dari inficiantur.

XXIV. Perpetuo in ore habent πολυθεύλητον illud Philosophorum: Nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu. Si igitur harum noticiarum objecta non fuerint in sensu, neque esse poterunt in intellectu, & per consequens nulla dantur principia nobiscum nata. Ast jamdudum à Philosophiæ Magistris rectè notatum est, maximam illam non absolutè veram esse, quia multa intelligantur, sine tamen sensuum ope, aut speciebus sensibus abstractis, v. gr. Datur cognitio Dei, quæ tamen non opus habet, ut per species sensibiles & intelligibiles producat; sed uno ac simplici gaudet intuitu. Idem de angelorum cognitione mutua, qua seipos cognoscunt verum est: cum enim ipsa entia immaterialia sint, & tamen species intelligibiles sensibus abstractæ ideo fabricentur, ut objectum materiatum cum intellectu uniant, quivis videt eosdem opus non habere speciebus intelligibilibus, ut per has coram intellectu represententur. Dicimus igitur axioma illud loqui tantùm de habitibus acquisitis, qui sensuum ministerio acquiruntur, ut hodiè habitus linguarum, scientiarum in scholis, nō verò de connatis: videndus namq; est sensus Aristotelis, qui in axioma illo se tantùm opponit Platoni, omnem scientiarum ac disciplinarum naturam homini ingentam esse afferenti. Huic rectè contradixit, nihil scilicet ex numero illarum scientiarum esse in intellectu, quin prius in sensu fuerit. Deinde necessariū non est, ut omnia in intellectu

Qua sint directè per se, primò & speciem propriam, uti hoc modo omne in intellectu est, quod qualitatibus sensibilibus præditum est, ut objecta sensuum, color, sonus, sapor &c. Potest enim aliquid in intellectu etiam esse indirectè, & r, per partes, ut chimæra, de qua versus: Ante Leo, retroq; Draco, mediumque capella. 2. per effectum ut Deus gloriosus, cum à visibilibus hujus mundi ad Deum creatorem adscendo Rom. 1. 17. 3. per oppositum, sic horrorem belli cognoscimus ex suavitate & amœnitate pacis, quo hoc tempore fruimur. 4. per simile: Ovum enim Vratislaviense cognosco per ovum V Vittebergense, quod hoc illi simile est, & per illam similitudinẽ, utrumq; in sensu esse dicitur. 5. per fundamenta sic cognosco equũ, canẽ, leonem, hominẽ per singularia tanquã fundamenta, per hunc equũ, hunc canem, hunc leonẽ, hunc hominem &c.

XXV. Objectionis etiam loco urgent responsum alicujus ancillæ, quæ à ministro illius ecclesiæ publicè interrogata, quot sint Dii? respondit in lingua vernacula: Drey: Vett Gott / Daniel Gott / Hansj' Gott / intelligens tres fratres ejus oppidi cives, quibus nomen familiæ Gott erat. Ex hoc ancillæ responso infallibiliter sequi putant, nullas noticias nobis connatas esse; alias utique tam ineptè ad quæsitum hæc ancilla non respondisset. Sed citius ex spongia arida aquam, quàm ex hoc responso argumentum contra nos extorqueri potest; nam primò hoc exemplum non ferit controversiæ statum: nos enim quærimus de existentia, ille verò quærebat de numero. Confunduntur itaq; diversæ quæstiones, quæstio an sit, cum quæstione quid sit, vel quot sint? Deinde erat error de vocabulo, quia non quærebat an sit Deus; sed quot sint Dii. Tertiò idem argumentum esset contra notitiam Dei acquisitam, quia jam erat annorum XIV, ubi utique ex adspectu creaturarum Deum esse colligere potuisset: ut taceam denique argumentum hoc potius contra ipsos esse adversarios, quia concedunt hæc principia, in quantum prima ætate acquiruntur à nobis, non congenerantur. In hac verò ancilla ex mente ipsorum non conspiciebatur aliqua Dei cognitio. E. principia illa neque quatenus à prima infantia succedentibus annis acquiruntur in hominibus inveniri poterunt?

XXVI. Tandem dicunt: Quicumque principia nobiscum nata defendunt, animam frustra societatem corporis affectare statuunt. Nos. Ergò. Minorem probant. Si enim anima intellectiva non species à sensibus accipit, sed aliunde, cur societatem corporis affectaret. Ad hoc argumentum respondemus minorem negando. Anima affectat corporis societatem propter totum compositum, ut perfectius quid, quàm ipsa est, constituatur. Item propter operationes, quarum aliquas sine corpore exercere nequit. Reliqua argumenta, cum partim non magni momenti sint; parim etiam ex superioribus facilè solvi possint, ad publicam *συντήρησιν* differimus, dicentes interim cum Angelis atq; Archangelis illi qui est Principium sine Principio:

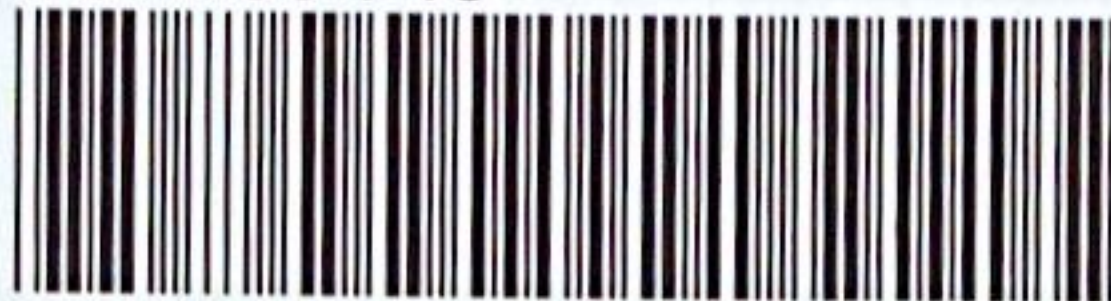
GLORIA IN EXCELSIS DEO!

05 A 176

ULB Halle
004 206 746

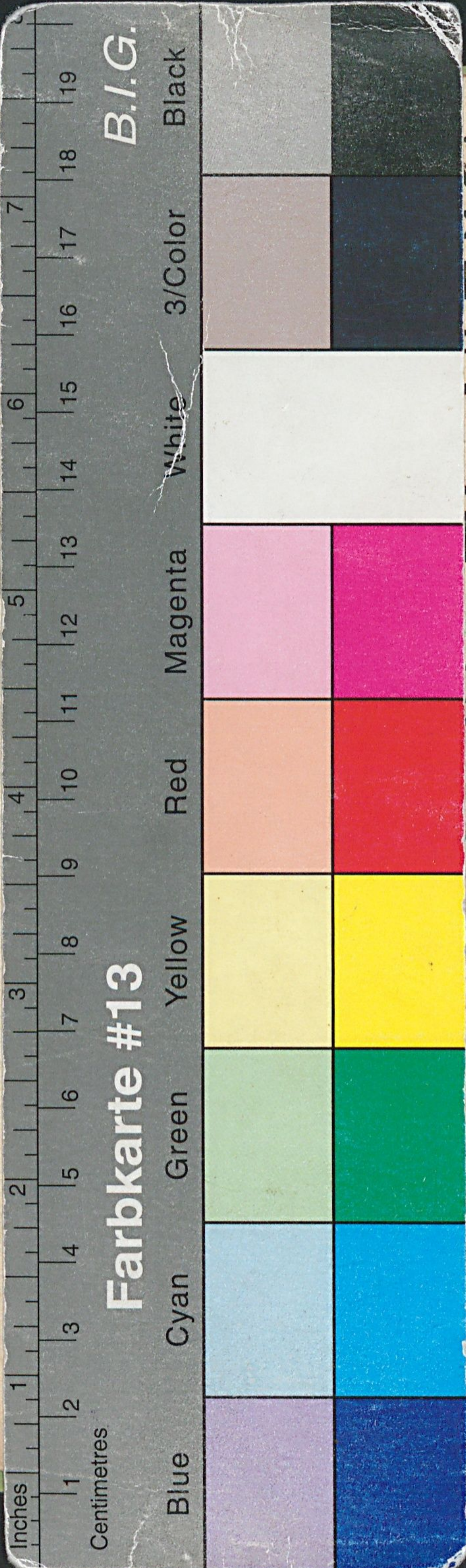
3

V017

J. J.

69

X
POLOGIA

CIPPIIS

M NATIS,

*Albim Academia
tionem instituent*

SES

VICCIUS,

viensis.

CONDENS

FRIDELIUS

Hungarus.

Anni M DC LXI,

meridianis.

o minori.

BERGÆ
I HENCKELII
DC. LXI.

Mons. Cals

62